

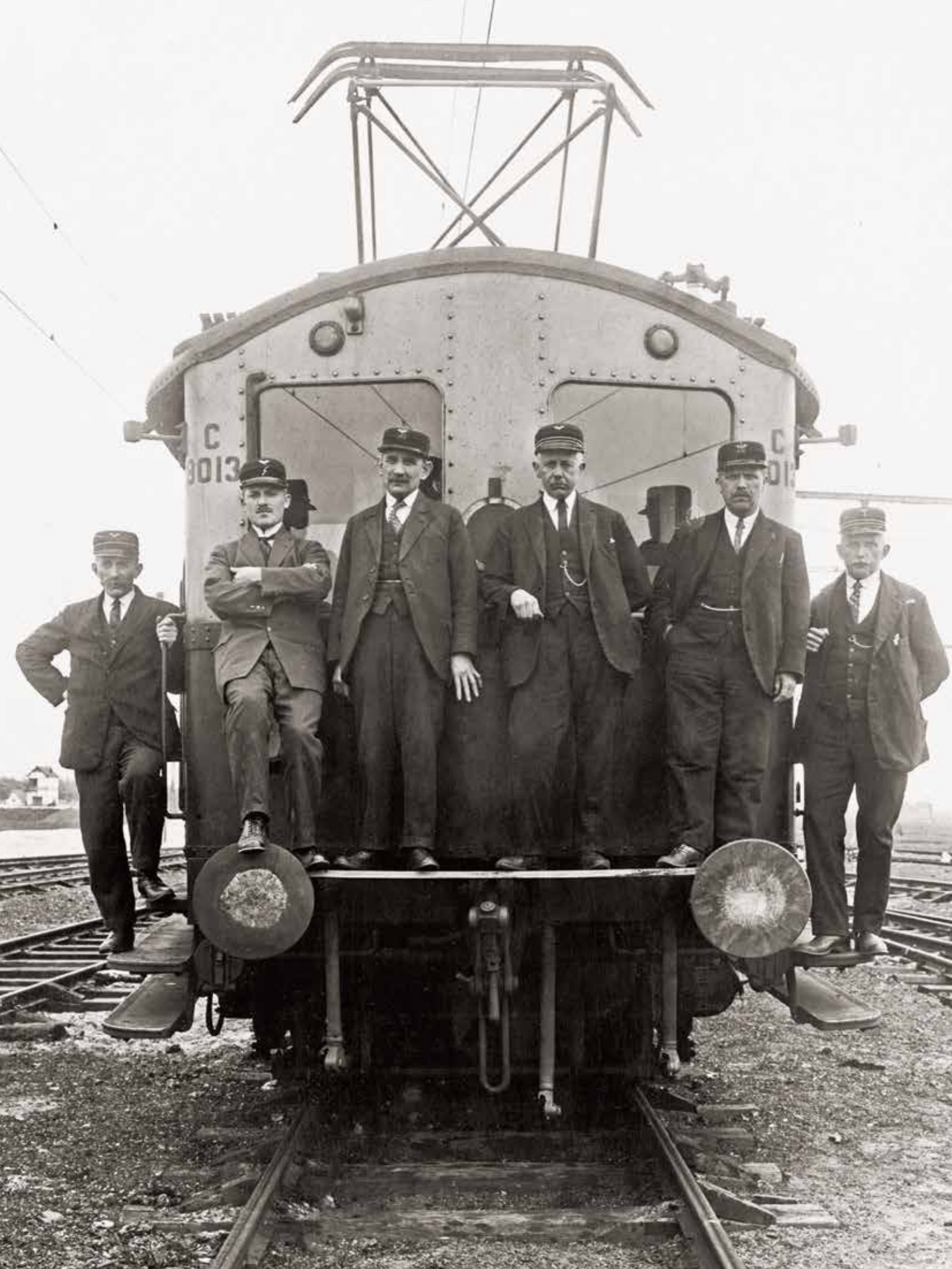
Spoor van mensen

***Mensen op en rond het spoor
in Nederland toen en nu***

 BOOKS

Carel van Gestel

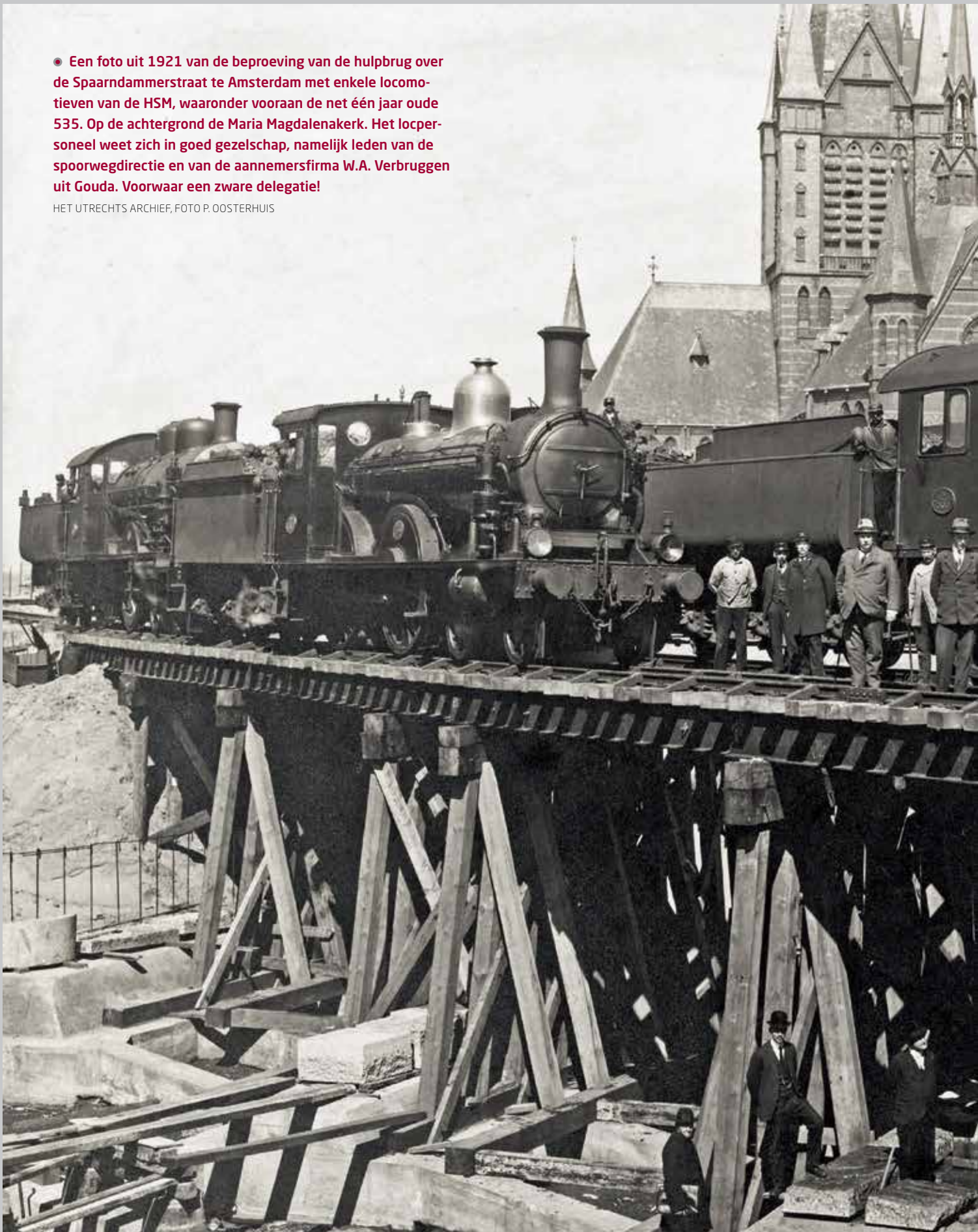

INHOUD

VOORWOORD	4	OVERUREN	84
		VADERLAND	86
		SEINHUISWACHTER	88
		BELADEN	90
		RANGEERDER	92
		VERZWARING	94
HOOFDSTUK 1 (1839-1899)	6		
HET PRILLE BEGIN	6		
BRUGGENBOUWERS	8		
SPOORWEGPERSONEEL	14		
HOOFDSTUK 2 (1900-1929)	16	HOOFDSTUK 5 (1950-1959)	96
STATIONSPERSONEEL	16	NIEUWE BRUGGEN	96
DE REIZIGER	18	WATERSNOOD	98
TREINPERSONEEL	22	ELEKTRIFICATIE	100
CENTRALE WERKPLAATS	26	PERSONEELSLEDEN	102
ONGEVALLLEN	30	ONMISBAAR	106
HENDRIK VAN DE BURGT	32	OVERGANG	110
		STEENKOOL EN VIS	114
		AUTOMATISERING	116
		SPOOR VAN MENSEN	118
		GOEDE REIS!	122
		TUSSEN DE RAILS	124
		SNEEUW	126
		BEGIN EN EINDE	128
HOOFDSTUK 3 (1930-1939)	34		
BUNKEREN	34	HOOFDSTUK 6 (1960-1989)	132
OP REIS	36	RECORD	132
IN DE TREIN	38	OP DE BOK	134
POSEREN	42	OP HET PERRON	136
BOUW EN ONDERHOUD	44	OP HET SPOOR	138
GOEDERENVERVOER	48	ALLERLIEFSTE	142
FOTOGRAAF	54	OORZAAK EN GEVOLG	144
		ONDERZOEK	148
		SAMENSTELLING	150
HOOFDSTUK 4 (1940-1949)	62		
VORST	62	HOOFDSTUK 7 (1990-2019)	154
DRADEN	64	BELANGSTELLENDEN	154
IN DE WACHTKAMER	66	VERLEDEN IN HET HEDEN	158
VERVANGING	68		
REIZEN PER TREIN	70		
VERVANGEND VERVOER	76		
BEREIKBAARHEID	78		
EERSTE EN LAATSTE	80		
CONDUCTEUR	82		

- Een foto uit 1921 van de beproeving van de hulpbrug over de Spaarndammerstraat te Amsterdam met enkele locomotieven van de HSM, waaronder vooraan de net één jaar oude 535. Op de achtergrond de Maria Magdalenakerk. Het locpersoneel weet zich in goed gezelschap, namelijk leden van de spoorwegdirectie en van de aannemersfirma W.A. Verbruggen uit Gouda. Voorwaar een zware delegatie!

HET UTRECHTS ARCHIEF, FOTO P. OOSTERHUIS

(1930-1939)

BUNKEREN

De verzorging en het onderhoud van stoomlocomotieven vond plaats in het locdepot. Het kolenpark was daar een essentieel onderdeel van, onmisbaar voor het leven en welzijn van het 'ijzeren paard'.

• Deze foto geeft een beeld van de collegialiteit op een depot. Geheel links de rangeerder met koperen hoorn die de loc begeleidt naar het depot. Tijdens het bunkeren, het innemen van kolen en water, wordt heel wat bijgepraat!

COLLECTIE LEO BOER, FOTOGRAAF ONBEKEND

• Het bunkeren van NS-loc 6004 is zwaar werk, maar desondanks hebben de spoormannen toch tijd voor de fotograaf. Op het depot wordt meegewerkt door de meester (met brede goudkleurige band op zijn dienstpet) om zo ook de kwaliteit van de kolen en de hoeveelheid scherp in de gaten te houden. Hoe beter de kolen, hoe zuiniger er gereden kon worden en hoe meer er aan kolenpremie te verdienen viel. Een niet onbelangrijke bron van inkomen voor het rijdend tractiepersoneel in de jaren voor de oorlog.

FOTO'S COLLECTIE LEO BOER, FOTOGRAAF ONBEKEND

● In het lichtbesneeuwde kolenpark van Amsterdam wordt op 27 januari 1933 NS-loc 3929 van een nieuwe voorraad brandstof voorzien.

HET UTRECHTS ARCHIEF, FOTO NS

BALANCEREN

*BALANCEREN OP DE RIJDRAAD,
LEVENSADER VAN DE TREIN.*

*METERS LAGER OP DE AARDE
ZAL HET NIET VEEL ANDERS ZIJN.*

*IS HET IN HET HOOFD, DAARBOVEN,
DAARBOVEN, IN BALANS?*

*DAN PAS KRIJGT HET STREVEN
NAAR GELUK
EEN LEVENSKANS.*

EMILE DU LONG

- **Het herstel van de bovenleiding vereist veel lef en geen hoogtevrees. Kortom, acrobatiek op hoog niveau!**

HET UTRECHTS ARCHIEF, FOTO'S D.C. GERDESSEN

DRADEN

Door de oorlogsomstandigheden waarin Nederland verkeerde, hadden ook de spoorwegen te maken met veel schade, niet alleen aan materieel maar ook aan infrastructuur. Deze pagina's geven een beeld van het herstel van de bovenleiding in 1941; op deze bladzijde gebeurt dat bij station Ede-Wageningen, hiernaast bij Utrecht CS.

- De man op de kabelhaspelwagen heeft alles onder controle.

HET UTRECHTS ARCHIEF, FOTO D.C. GERDESSEN

- De twee montagewagens zijn voormalige rijtuigen van de Staatsmijnen die in 1924 door NS waren overgenomen; in 1930 werden ze omgebouwd tot bovenleidingmontagewagens met op het dak een bordes. Een van deze rijtuigen bevindt zich thans in de collectie van de Museum Stoomtram Hoorn-Medemblik.

HET UTRECHTS ARCHIEF, FOTO D.C. GERDESSEN

- Locomotor 204 in actie met enkele kabelhaspel- en montagewagens tijdens het zogenoemde draadtrekken.

HET UTRECHTS ARCHIEF, FOTO D.C. GERDESSEN

OVERUREN

De werkplaatsen, voor zover door het oorlogsgeweld nog te gebruiken, draaiden na de bevrijding overuren. Een wonder dat men erin slaagde om in relatief korte tijd weer zo veel materieel in de rijdende dienst te krijgen!

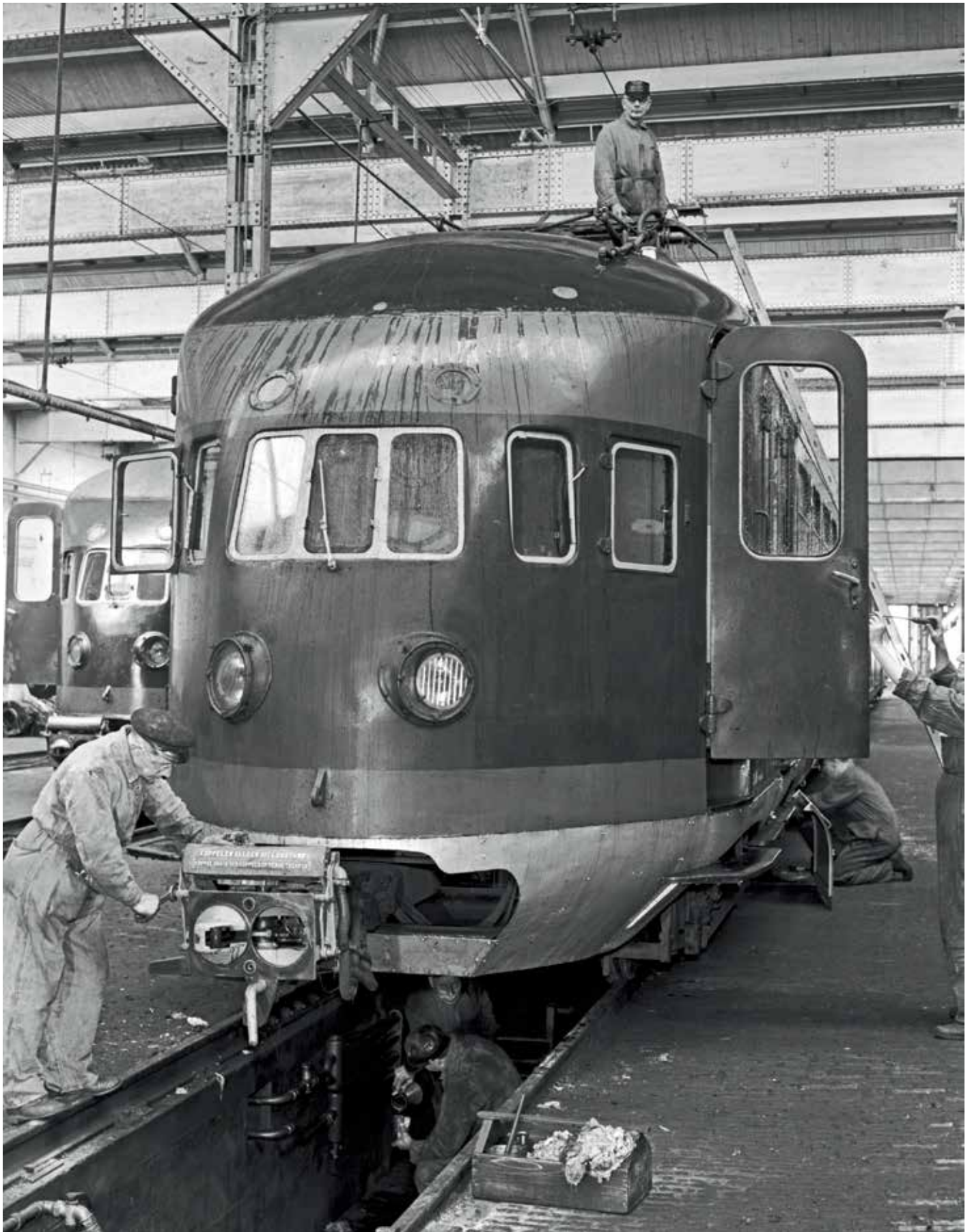
- Na de bevrijding van het zuiden van Nederland werd begonnen aan de wederopbouw van de Centrale Werkplaats in Tilburg, die in de oorlog een voltrefter te verduren had gekregen. De foto is gemaakt in maart 1945.

HET UTRECHTS ARCHIEF, FOTO NS

- Herstel van enkele locomotieven met oorlogsschade in de Wpc Tilburg, 1945. Links loc 5704, die nog tot 1953 in dienst zou blijven.

HET UTRECHTS ARCHIEF, FOTO NS

● Elektrisch treinstel Mat '36 in de Revisieloods te Leidschendam, 1949.

HET UTRECHTS ARCHIEF, FOTO NS

RANGEERDER

De rangeerder is de sporman die het hele rangeerproces letterlijk en figuurlijk in goede banen leidt, inclusief de controle van het materieel, en daarbij in nauw contact staat met de machinist. Hij is blootgesteld aan weer en wind, brandende zon en bijtende kou. Ga er maar aan staan!

• Ook dit is werk voor de rangeerder, het aanbrengen van de juiste koersborden op rijtuigen en treinstellen, 1947.

HET UTRECHTS ARCHIEF, FOTO NS

• Het karakteristieke beeld van een rangeerder op een goederenwagen, 1946.

HET UTRECHTS ARCHIEF, FOTO NS

• Een belangrijke taak van de rangeerder is het handmatig omzetten van een wissel, 1946.

HET UTRECHTS ARCHIEF, FOTO D.C. GERDESSEN

- Een rangeerder is op 11 maart 1949 bezig met het loskoppelen van goederenwagens bij het heuvelen op het rangeerterrein te Susteren. Waarom hij de 'knuppelaar' wordt genoemd, laat zich makkelijk raden.

HET UTRECHTS ARCHIEF, FOTO W.P.F.M. VAN SCHAİK

VAN STEENKOOL TOT VIS

Werd vóór de oorlog gemiddeld circa 15 miljoen ton goederen per jaar over het spoor vervoerd, in de jaren vijftig nam dit gestaag toe tot zo'n 25 à 26 miljoen ton. Van steenkool tot vis, de mouwen konden worden opgestroopt!

- Een laadkist met steenkool wordt te Amersfoort van de trein op de auto getrokken, 1950. Aan belangstelling geen gebrek!

COLLECTIE EELCO STORM, FOTO JACOB SCHEKKERMAN

- In Utrecht worden op 3 september 1951 steenkolen gelost uit een open goederenwagen.

HET UTRECHTS ARCHIEF, FOTO D.C. GERDESSEN

- In de haven van IJmuiden worden koelwagens van Interfrigo geladen met vis, 1959.

HET UTRECHTS ARCHIEF, FOTO D.C. GERDESSEN

• Met behulp van een trechter wordt in 1950 te Houten het graan gelost. Het gewicht van de gevulde jutezak dient wel te kloppen natuurlijk!

HET UTRECHTS ARCHIEF, FOTO NS

COLOFON

Uitgave

WBOOKS, Zwolle
info@wbooks.com
www.wbooks.com

Tekst en samenstelling

Carel van Gestel

Met medewerking van

Leo Boer, Benno Landsheer, Victor Lansink, Emile du Long, Kees van de Meene, Remmo Stadius Muller, Eelco Storm, André Visser

Over de auteur

Carel van Gestel (Zeist 1946) was vanaf 1968 leraar Engels in Utrecht en Den Haag, en vanaf 1971 in Arnhem. Reeds vanaf zijn jeugd is hij geïnteresseerd in fotografie, kerken, orgels en spoorwegen. Over dit laatste onderwerp staan talrijke artikelen en boeken op zijn naam, terwijl Van Gestel ook de auteur is van twee forse boeken over kerkorgels, waaronder het alom geroemde *Orgelrijk*. Van zijn hand verscheen in 2006 het eerste van de uit vier delen bestaande serie *Van kerk naar kerk*. Samen met Jeroen Jeroense publiceerde hij in 2012 de bundel *Open boek*, een spirituele ontdekkingsreis door het jaar. Na *Er kan nog een trein komen* (2014), *Treinen die komen en gaan* (2015), *Nostalgie op het spoor* (2017) en *Tot het rode licht gedooft is* (2018) is dit het vijfde boek dat hij voor WBOOKS heeft verzorgd.

Op het omslag voorzijde:

Aflossing van de wacht. Nieuw personeel neemt de trein over en de rangeerder luistert na gedane arbeid tevreden mee. Rotterdam CS, januari 1958.

HET UTRECHTS ARCHIEF, FOTO NS

Op het omslag achterzijde:

(rechts) Wegwerkers tijdens onderhoudswerkzaamheden in 1969 op het emplacement te Amsterdam CS. Op de achtergrond Mat '24-motordienstwagen mDW 169 308, de oorspronkelijke mC 9004 uit 1925.

HET UTRECHTS ARCHIEF, FOTO NS

(links) Een gezelschap is op 2 mei 1961 per elektrische trein (Materieel '40) aangekomen op station Soestdijkerstraatweg te Hilversum, sinds 1965 Hilversum Sportpark geheten.

HET UTRECHTS ARCHIEF, FOTO L. HESSELS

Op de titelpagina:

De hand van de meester op de dodemansknop in de cabine van een treinstel Materieel '40, circa 1947.

HET UTRECHTS ARCHIEF, FOTO NS

Afbeelding naast de inhoudspagina:

Elektrisch motorrijtuig C 9013 (Mat '24, 'Blokkenendozen') van NS te Leidschendam in december 1927. Op de bufferbalk v.l.n.r. de heren Buursema (opzichter bij de loc- en treindienst), Voerman (opzichter bij de Elec exploitatie), Sunter (assistent-opzichter bij de Elec exploitatie), Maasland (hoofdwerktuigkundige), Olievier (assistent-opzichter bij de Elec exploitatie) en Balt (hoofdwerktuigkundige), allen met standplaats Leidschendam.

HET UTRECHTS ARCHIEF, FOTOGRAAF ONBEKEND

Schutblad:

De leiding van het depot Amersfoort en het administratief personeel op 30 april 1947 bij het 40-jarig jubileum van Hdpc (hoofd-depotchef) W.H. Wieringa. De jubilaris zit vooraan in het midden, samen met met zijn kaderleden, de hoofdtractieopzichters. Staande achter hem, met uniformpet, de tractieopzichters 1e en 2e klasse. COLLECTIE EELCO STORM, FOTOGRAAF ONBEKEND

Literatuur

- L.J.P. Albers, J.C. de Jongh, *Van stoom naar nieuwe stijl*, Amsterdam 1970
- R.T. Jongerius, *Spoorwegongevallen in Nederland 1839-1993*, Haarlem 1993
- H.M.C.M. van Maarschalkerwaart e.a., *Bruggen in Nederland 1800-1940*, Utrecht 1997
- J. Matthijssen, *Sporen door het water*, Rosmalen 1993
- J.W. Sluiter, *Overzicht van de Nederlandse spoor- en tramwegbedrijven*, Utrecht 2002
- R.C. Stadius Muller e.a., *De Nederlandse stoomlocomotieven*, Alkmaar 2005
- B. Steinkamp, *De Erfenis*, 's-Hertogenbosch 2005
- G. Veenendaal, *Spoorwegen in Nederland van 1834 tot nu*, Amsterdam 2004

© 2020 WBOOKS Zwolle / de auteur

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degeenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

ISBN 978 94 625 8376 4
NUR 680